

Шоуну 6-сы – Пушкинни кюню

Нюр 6

2017

ISSN 0207 - 6543

6+

ПУШКИН БЛА САБИЙЛИК

Багъалы сабийле!

Уллу орус поэт Александр Сергеевич Пушкинни чыгъармаларын ана тилибизде суююп да, сейир этип да окъуругъузну билип, Пушкин дуниядан кетгенли быйыл 180 жыл болгъанын да эсге ала, «Алтын хоразчыкъны жомагъын» басмалайбыз. Анча замандан сора да аны жазгъанлары бюгюн-бюгече да башха тиллеге кечюрюле, басмалана тургъанлары – Поэтни сёзю ёлюмсюз болгъанына шагъатлыкъ этеди.

Бизни «Пушкинибиз» Къули Къайсын, орус поэтни закийлигине баш ура, дунияны бек акъылман адамларындан бирине санагъанды аны. Анга хурметин билдире, биринчиледен болуп, назмуларын ана тилибизге да кечюргенди.

«Пушкин – орус поэзияны кюнюдю» дегендиле.

Ол кертиди.

Батмазлыкъ кюнюдю!

Не къадар окъуй барсанг, ол къадар жүрегинг жылына, эсинг жангыра, ёсе, тилни ариулугъуна, теренлигине, шатыклыгъына сейир эте, танг къала бараса. Бизни къарачай-малкъар тилибиз да Пушкинни ауазын, тилини женгиллигин, шатыклыгъын, теренлигин да ол халда къабыл этип алгъанды. Закий назмучуну сёзю ажашмагъаны, шашмагъаны жомакъны къалай кечюрюлгенинде шарт кёрюнюп турады.

Бу айтылгъаннга къошарыбыз – жомакъны ана тилибизге кечюрген Бегийланы Абдуллахды. Сау болсун!

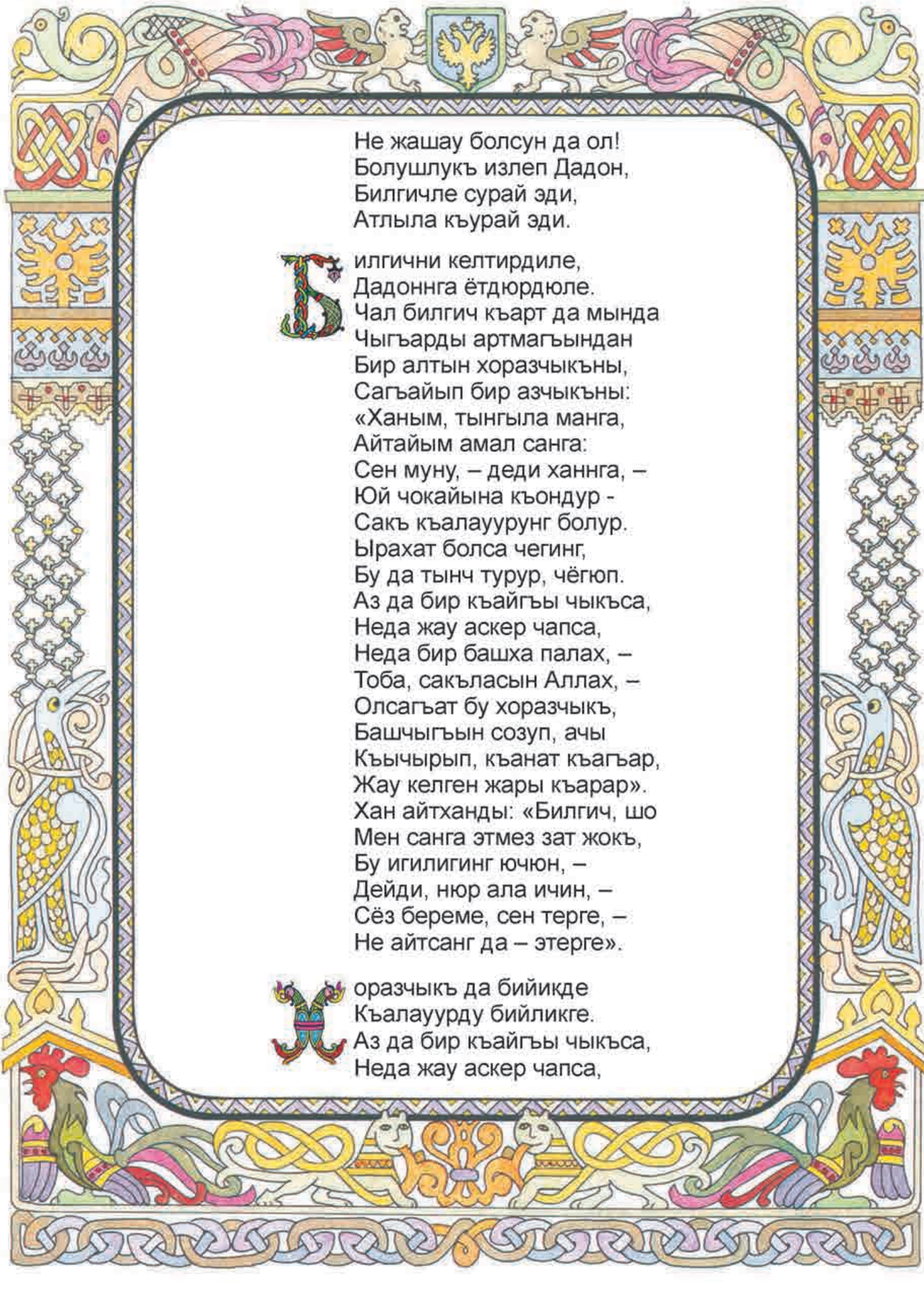
САБАНЧЫЛАНЫ Арипа

А. С. ПУШКИН

АЛТЫН ХОРАЗЧЫКЫНЫ ЖОМАГЫ

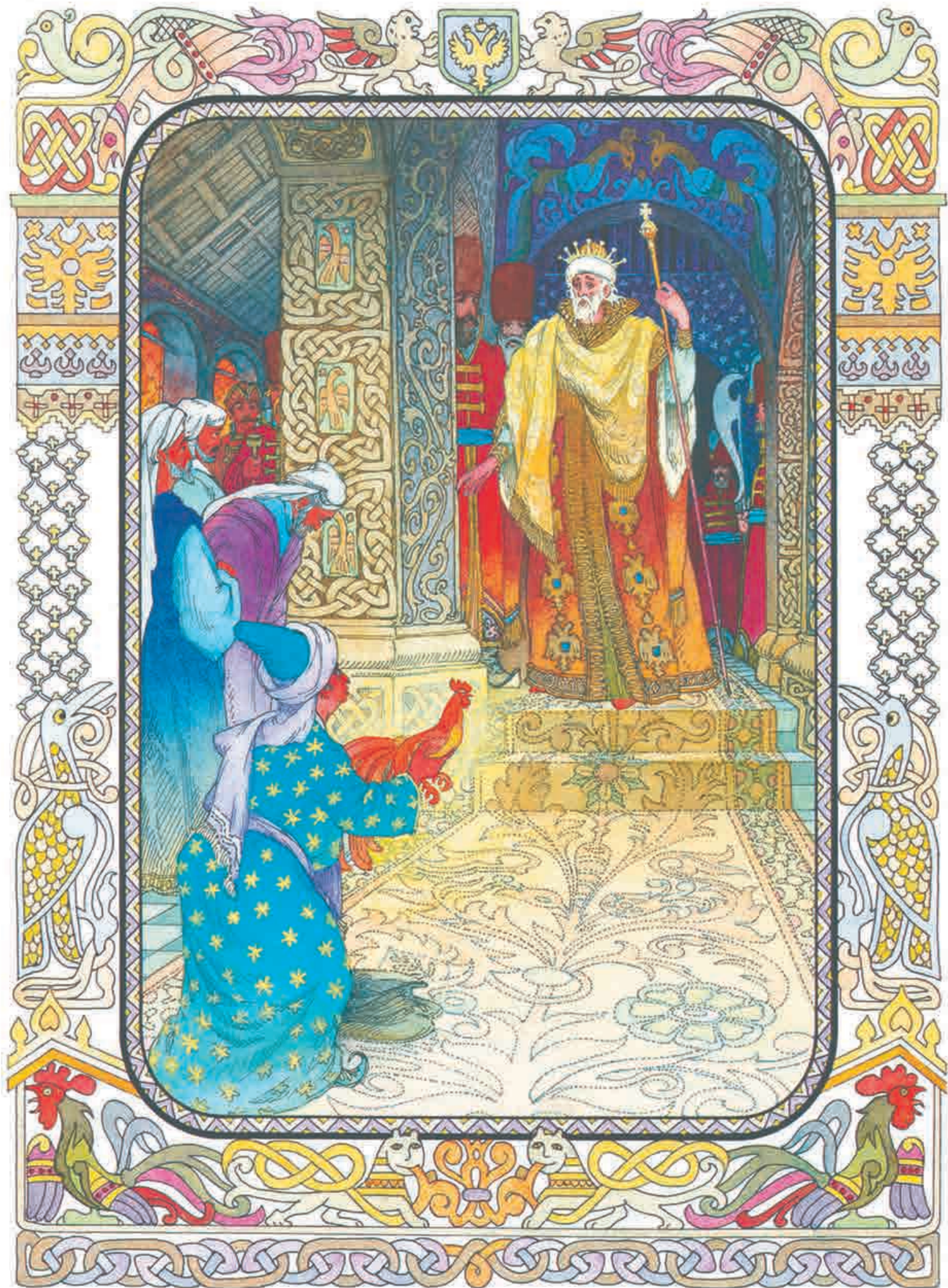
анлыкъла заманында,
Заманла узагъында,
Ауузгъа тюшюп аты,
Къылычын тишеп къаты,
Жашагъанды хан Дадон.
Огъурсуз эди да ол,
Хоншуларына тынчлыкъ
Бермей, къыйнады ачыкъ.
Энди уа къартлыгъында,
Хан диннге къайтханында,
Урушну, дауну къоюп,
«Солургъа» деген оюм
Бийлеген эди аны,
Тынчлыкъны кюсеп жаны.
Бу чакъда хоншулары
Башлагъандыла, барып,
Тынгысыз эте ханны,
Халеклик сала анга.
Осалгъа кетеди хал.
Сау аскер тутады хан,
Ханлыгъын сакълар ючюн
Хан аямайды кючюн.
Аскери, уо, неди, не?
Жетишалмай эди де!
Бу сакълап туруп мындан –
Жау аскер уруп андан,
Бу тюзню барса къоруй –
Тенгизден келе къоркъуу.
Амалсыз болду бу къарт:
Болмай шо къачып бугъар
Жер, жиляп къала эди,
Жукъусуз бола эди.

Не жашау болсун да ол!
Болушлукъ излеп Дадон,
Билгичле сурай эди,
Атлыла къурай эди.

Билгични келтирдиле,
Дадоннга ётдюрдюле.
Чал билгич къарт да мында
Чыгъарды артмагъындан
Бир алтын хоразчыкъны,
Сагъайып бир азчыкъны:
«Ханым, тынгыла манга,
Айтайым амал санга:
Сен муну, – деди ханнга, –
Юй чокайына къондур -
Сакъ къалауурунг болур.
Ырахат болса чегинг,
Бу да тынч турур, чёгюп.
Аз да бир къайгъы чыкъса,
Неда жау аскер чапса,
Неда бир башха палах, –
Тоба, сакъласын Аллах, –
Олсагъат бу хоразчыкъ,
Башчыгъын созуп, ачы
Къычырып, къанат къагъар,
Жау келген жары къарар».
Хан айтханды: «Билгич, шо
Мен санга этмез зат жокъ,
Бу игилигинг ючюн, –
Дейди, нюр ала ичин, –
Сёз береме, сен терге, –
Не айтсанг да – этерге».

Хоразчыкъ да бийикде
Къалауурду бийликге.
Аз да бир къайгъы чыкъса,
Неда жау аскер чапса,

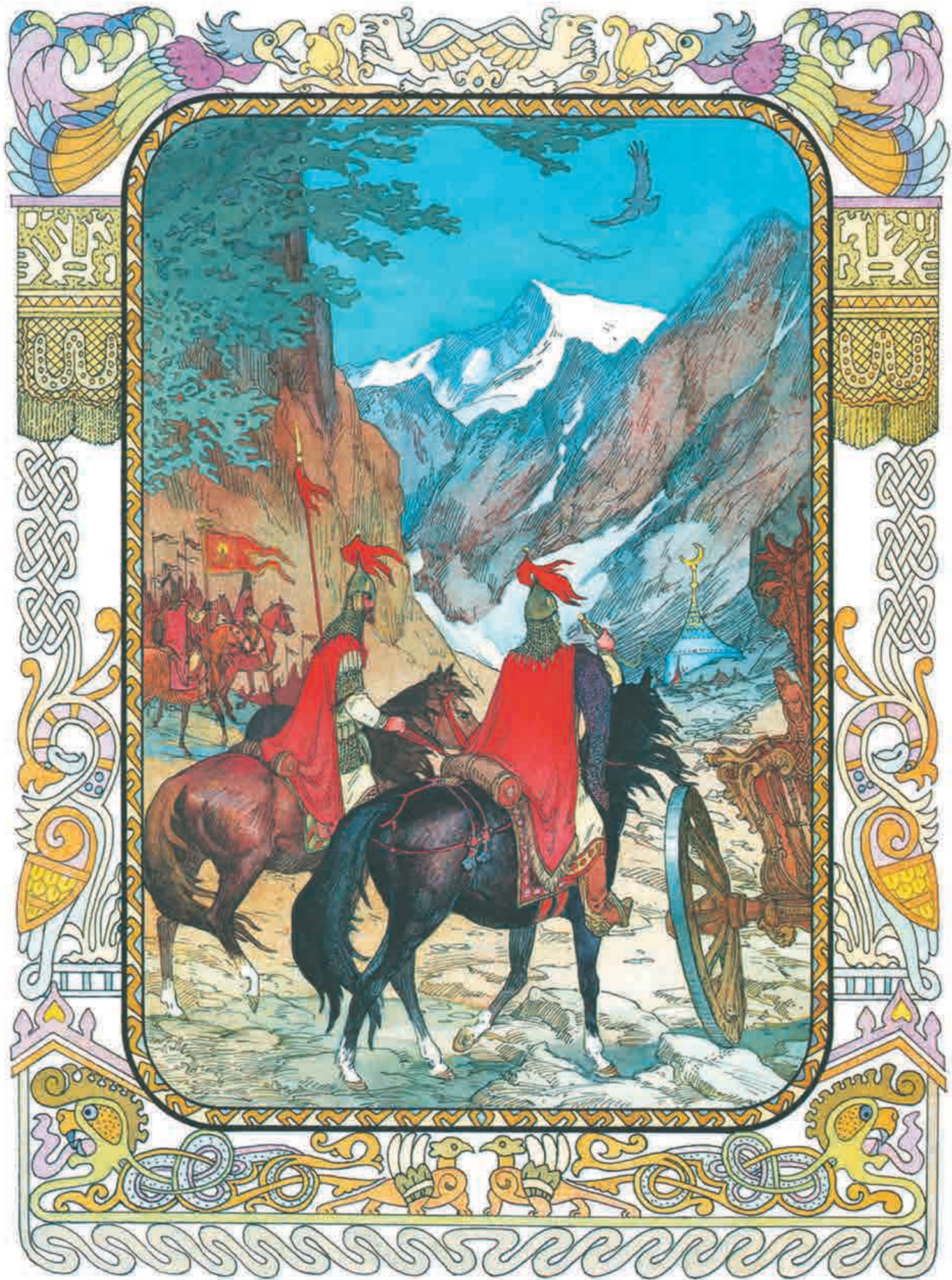

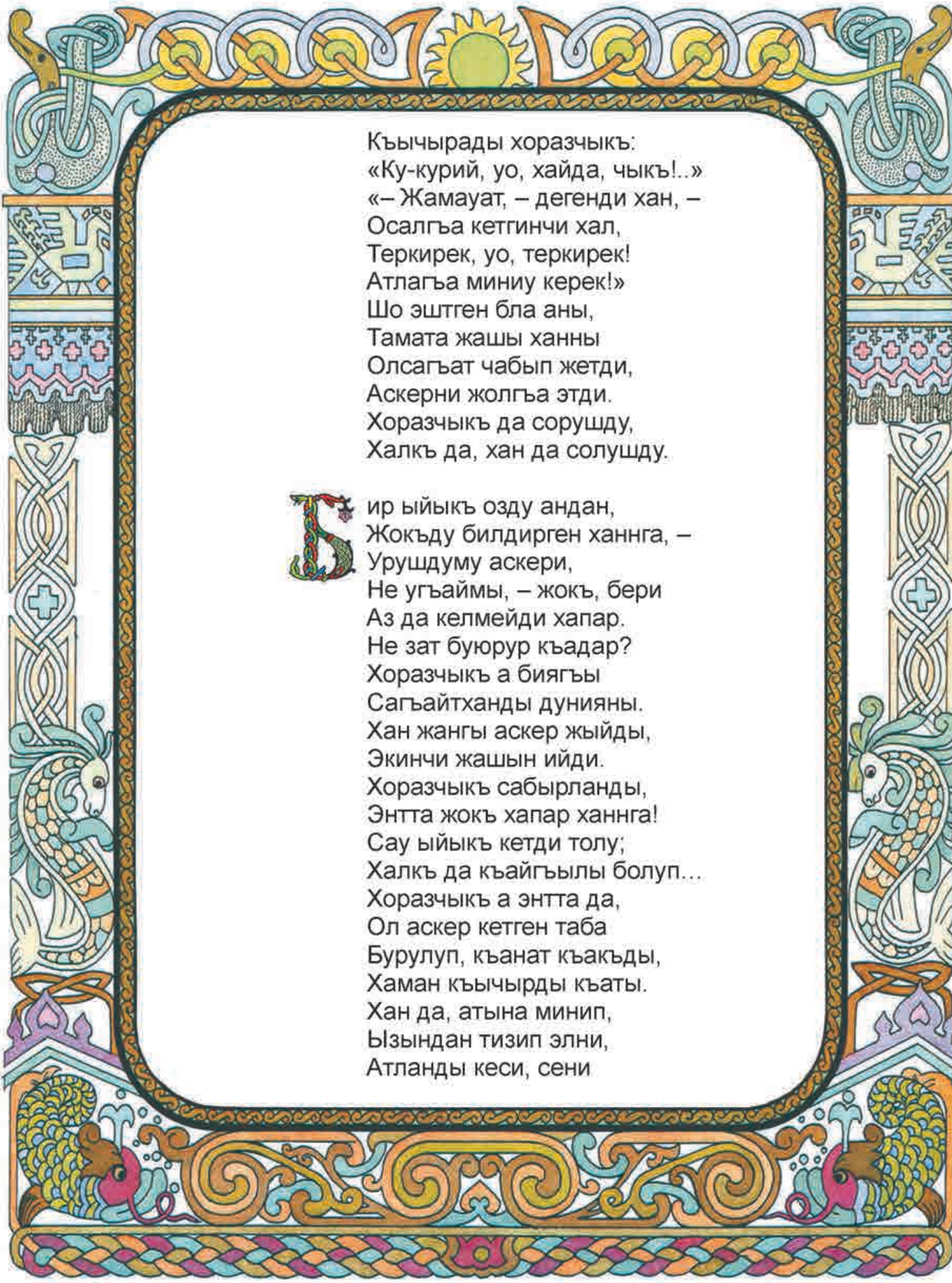

Бугъалыр онг жокъ мындан:
Элгенгенча жукъудан,
Кирпилдеп, къанат къагъып,
Къайгъылы жерге къарап,
Олсагъат: «Куку-рий-ку-у...
Сакъма, хан, тегерекге,
Бийлик эт сен, тынчайып!» –
Билдиреди къычырып.
Хоншула да тындыла,
Урушну да тыйдыла.
Хан керти да хан эди –
Тап амал тапхан эди!

ыл, эки да жыл кетди;
Жокъ ёшюн ургъан чекге.
Хоразгъа да жокъ къайгъы,
Къаланы да чокайы
Ишленген кибик анга.
Жокъ уруш къайгъы ханнга.
Бир кюн а хан, сагъая,
Уянганды хахайгъа:
«Атабыз, ой, ханыбыз!..
Туругъуз!.. Уяныгъыз!..» –
Деп жетген эди къулу.
Хан да, сагъайып къобуп:
– Не болгъанды, не сизге? –
Деп чыкъгъан эди. – Ёзге
Не палахды?.. Ким?.. Къайда?..
«Хоразчыкъ, – деди, – къайгъы
Этдиргенди къаланы,
Ёлтюреди, къадалып!»
Хан чапды терезеге.
«Ханым, не кёресе?» деп –
Кюнчыгъыш таба къарап,
Аяусуз къанат къагъа,

Къычырады хоразчыкъ:
«Ку-курий, уо, хайда, чыкъ!..»
«– Жамауат, – дегенди хан, –
Осалгъа кетгинчи хал,
Теркирек, уо, теркирек!
Атлагъа миниу керек!»
Шо эштген бла аны,
Тамата жашы ханны
Олсагъат чабып жетди,
Аскерни жолгъа этди.
Хоразчыкъ да сорушду,
Халкъ да, хан да солушду.

Бир ыйыкъ озду андан,
Жокъду билдирген ханнга, –
Урушдуму аскери,
Не угъаймы, – жокъ, бери
Аз да келмейди хапар.
Не зат буюрур къадар?
Хоразчыкъ а биягъы
Сагъайтханды дуняны.
Хан жангы аскер жыйды,
Экинчи жашын ийди.
Хоразчыкъ сабырланды,
Энтта жокъ хапар ханнга!
Сау ыйыкъ кетди толу;
Халкъ да къайгъылы болуп...
Хоразчыкъ а энтта да,
Ол аскер кетген таба
Бурулуп, къанат къакъды,
Хаман къычырды къаты.
Хан да, атына минип,
Ызындан тизип элни,
Атланды кеси, сени

Жауунга палах келсин,
Не болур – Аллах билсин!

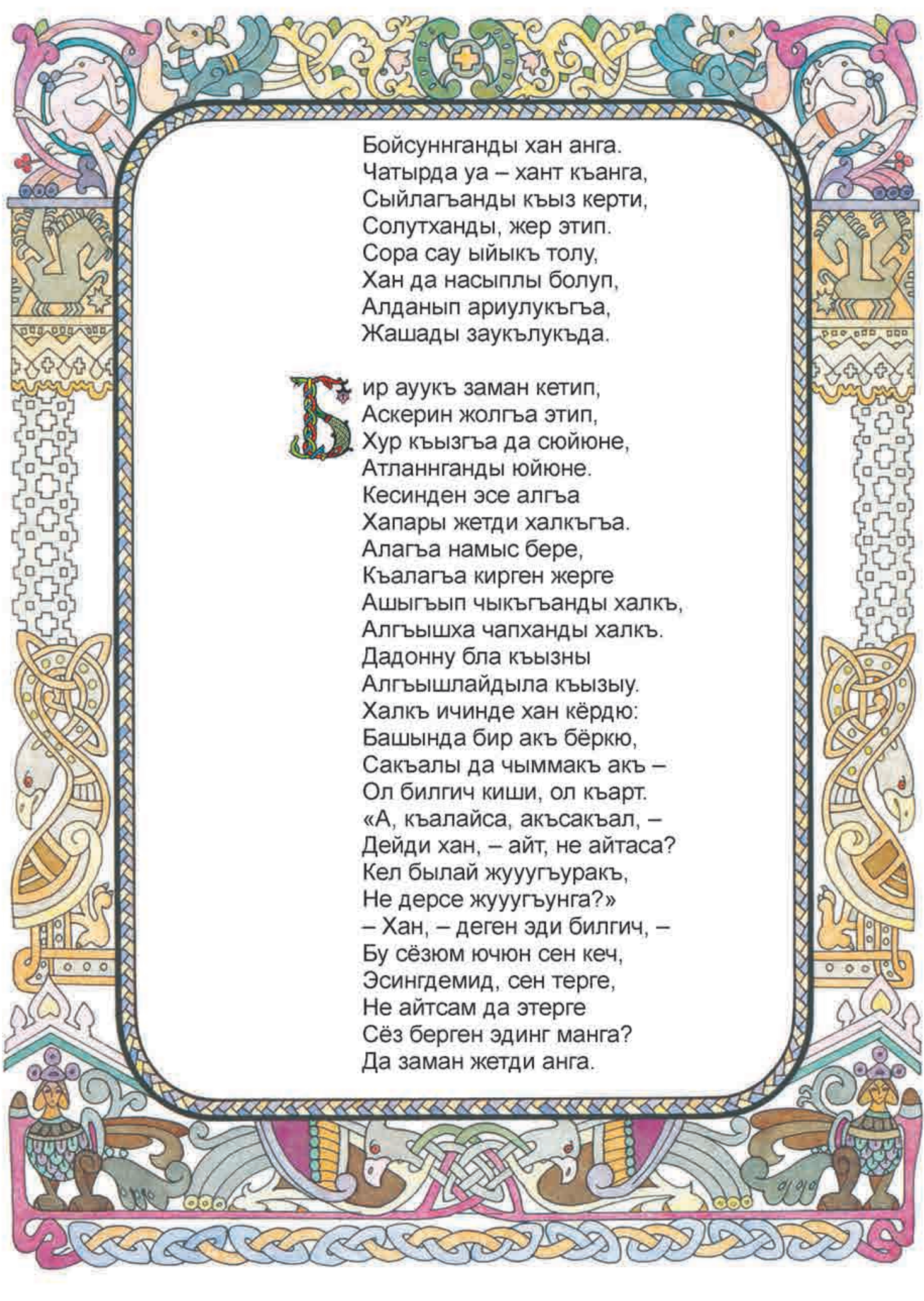

ан да, ханлыгъын билип,
Хан да акъ атха минип,
Кёпмю-азмы бардыла –
Аздыла, арыдыла.
Кёрмей бир да урушхан,
Хан болады гурушха:
Не жашы жокъ, не ызы,
Не бир кешене, бир зат.
Тынгысыз болду Дадон.
«Не сейирди бу!» – дей, ол,
Жашырын къаугъа эте,
Сагъышха къалгъан эди.
Ма, сегизинчи кюню,
Хан бир тау таргъа кирип,
Бир ачыкъ жерге чыкъды,
Ол жерде уа – бир чатыр,
Шош уюп тегереги;
Хан ары тебиреди...
Къараса дегин – да бу?!
Къырылгъан аскер табын.
Къан чапды кезлерине:
Аскери – кеслерини;
Кюбесиз, бир жаланла –
Жашлары да алайда.
Экиси да бир бирге
Къамала уруп, жерге
Къапланып турадыла,
Жапланып турадыла.
Иесиз къалгъан атла
Айланадыла отлай
Шош-шош танг аласында,

Чарс тартхан алысында.
«Жашларым!» – деп, хан улуп
Сарнады тарда, уллу
Тау аузун титирете,
Сагъайта тегерекни.
«Жашларым!» – къая, тала
Кючсюне терен, алай
Жиягъан эди Дадон,
Ауазы къайта таудан:
«Не къара кюнню кердюм!
Не жууукъ болду керюм!
Ай, жазыкъ тулпарларым,
Кетдигиз тумаланып!»
Тау да, таш да титиретип,
Сарнагъанды тегерек
Дадонну биргесине.
Алайлай, бир кесекден,
Чачылды, дей, чарс сатыр,
Ачылыды, дей, ол чатыр,
Къыз чыкъды, дей, ичинден,
Кюн чыкъгъанча кечеден, –
Шамахан бийни къызы,
Дунияны бир жулдузу.
Хан да шош-шош, акъырын...
Танг атхан бла жырын
Тохтатхан къанатлылай,
Кезюне къатып, алай.
Хур къызны кезлеринде
Жарыкъны кергенинде,
Унутуп эки жашын,
Хан къалгъан эди шашып.
Къыз да ышарып анга,
Къыз а, баш уруп ханнга,
Къолундан тутуп, элтип,
Чатыргъа кирип кетди.

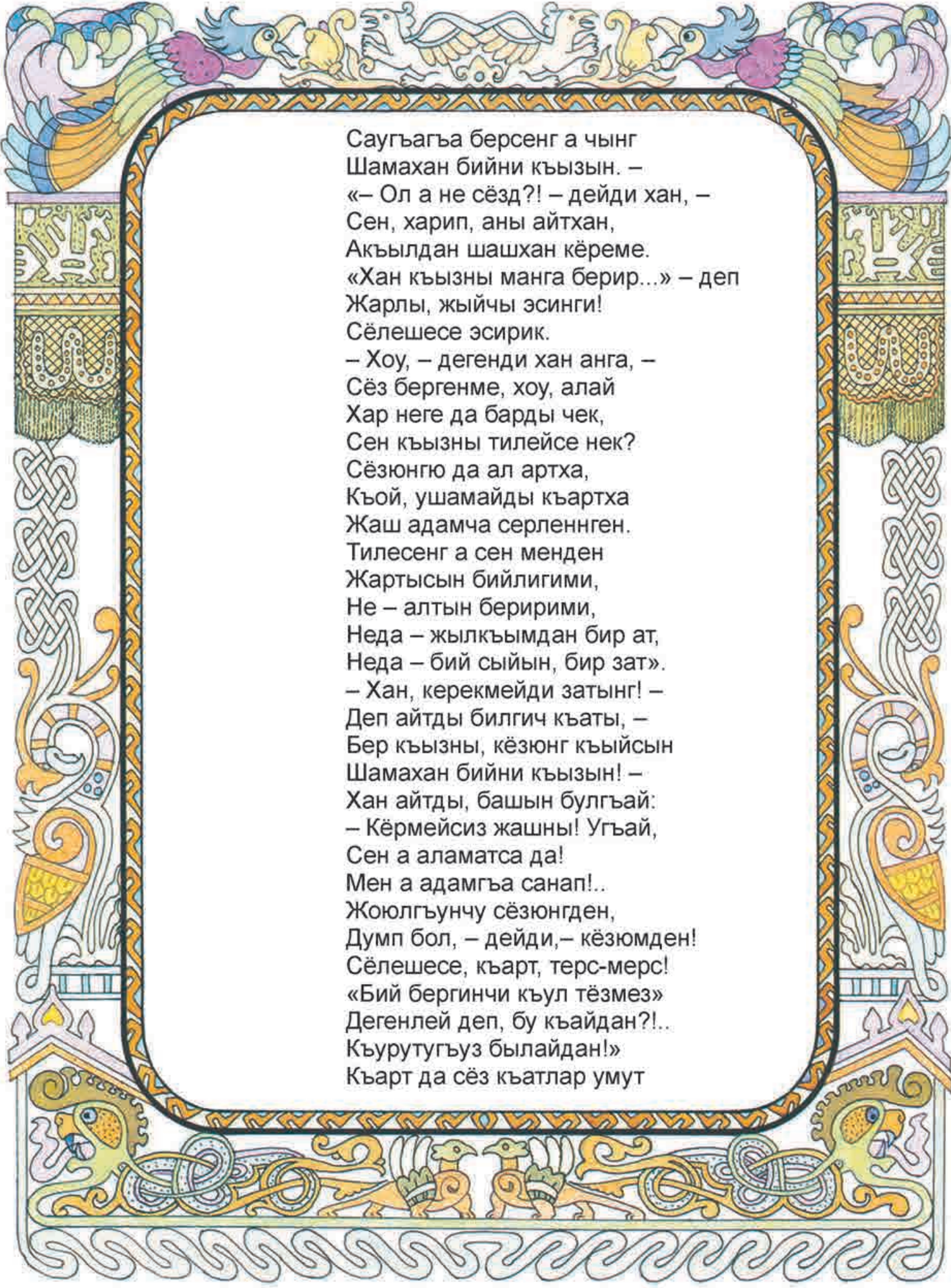

Бойсунганды хан анга.
Чатырда уа – хант къанга,
Сыйлагъанды къыз керти,
Солутханды, жер этип.
Сора сау ыйыкъ толу,
Хан да насыплы болуп,
Алданып ариулукъгъа,
Жашады заукълукъда.

Бир ауукъ заман кетип,
Аскерин жолгъа этип,
Хур къызгъа да суйюне,
Атланганды юйюне.
Кесинден эсе алгъа
Хапары жетди халкъгъа.
Алагъа намыс бере,
Къалагъа кирген жерге
Ашыгъып чыкъгъанды халкъ,
Алгъышха чапханды халкъ.
Дадонну бла къызыны
Алгъышлайдыла къызыу.
Халкъ ичинде хан кёрдю:
Башында бир акъ бёркю,
Сакъалы да чыммакъ акъ –
Ол билгич киши, ол къарт.
«А, къалайса, акъсакъал, –
Дейди хан, – айт, не айтаса?
Кел былай жууугъуракъ,
Не дерсе жууугъунга?»
– Хан, – деген эди билгич, –
Бу сёзюм ючюн сен кеч,
Эсингдемид, сен терге,
Не айтсам да этерге
Сёз берген эдинг манга?
Да заман жетди анга.

Саугъагъа берсенг а чынг
Шамахан бийни кызын. –
«– Ол а не сёзд?! – дейди хан, –
Сен, харип, аны айтхан,
Акъылдан шашхан кёреме.
«Хан кызыны манга берир...» – деп
Жарлы, жыйчы эсинги!
Сёлешесе эсирик.
– Хоу, – дегенди хан анга, –
Сёз бергенме, хоу, алай
Хар неге да барды чек,
Сен кызыны тилейсе нек?
Сёзюнгю да ал артха,
Къой, ушамайды къартха
Жаш адамча серленген.
Тилесенг а сен менден
Жартысын бийлигими,
Не – алтын беририми,
Неда – жылкъымдан бир ат,
Неда – бий сыйын, бир зат».
– Хан, керекмейди затынг! –
Деп айтды билгич къаты, –
Бер кызыны, кёзюнг къыйсын
Шамахан бийни кызын! –
Хан айтды, башын булгъай:
– Кёрмейсиз жашны! Угъай,
Сен а аламатса да!
Мен а адамгъа санап!..
Жоюлгъунчу сёзюнгден,
Думп бол, – дейди, – кёзюмден!
Сёлешесе, къарт, терс-мерс!
«Бий бергинчи къул тёзмез»
Дегенлей деп, бу къайдан?!..
Къурутугъуз былайдан!»
Къарт да сёз къатлар умут

Этгенлей, бу хан муну,
Мужара бла сермеп –
Жокъ даулашхандан себеп –
Мангылайына берди!
Баш тебен тийип жерге,
Жан алды билгич. Къала
Титиреп къалды, къарап.
Къыз а, эшта, гюняхдан
Къоркъмайды, не – Аллахдан –
Хи-хи-хи, ой, ха-ха-ха! –
Къалдырады палахха!
Хан, абызырап къысха
Ышармыш этди къызгъа...
Хан да, къыз да къалагъа
Кирдиле... Да алайда,
Халкъ шо басынган чакъда,
Бир къанат таууш чыкъды.
Хоразчыкъ, учуп келип, –
Халкъ да сагъайды, кёрюп, –
Башына къонуп ханны,
Тулусун марап аны,
Сермеди бурну бла,
Хан да, бир тюрлю бола,
Чонкъайгъанды файтондан.
«Ох» деп, «ах» деп, айтыудан,
Сойланган эди, ёлюп.
Къыз да, шо муну кёрюп,
Жокъ болуп къалды ариу,
Басмагъан кибик ары.
Хоразчыкъ учуп кетди,
Хар айтылгъаны – керти.
Ышарырсыз: бек омакъ
Айтылгъанды деп, жомакъ
Ётюрюкдю дерсиз – хо,
Эслиге уа дерсди бу!

Ежемесячный литературно-художественный журнал для детей «НЮР» («Свет») № 6–2017 г.

Выходит с января 1982 года
На балкарском языке

Учредители:

Государственный комитет Кабардино-Балкарской Республики по печати и массовым коммуникациям, Общественная организация «Союз писателей КБР».

И.о. главного редактора
А. А. САБАНЧИЕВА

Редколлегия:

А. БЕГНОВ
М. БЕНШАЕВ
Т. БИГТИРОВА
Ж. ГУЗЕЕВ
Ф. МАМАЕВА
А. МИШАЕВА
М. ОЛЬМЕЗОВ

Оформление
И. АККИЗОВОЙ

Компьютерный набор и верстка
А. БОЗИЕВОЙ

Использованы иллюстрации из серии: Сказка за сказкой «Сказка о золотом петушке». Издательство Амфора. Год издания 2015.

Свидетельство о регистрации ПИ № ТУ07 - 00102 от 24.12.2014 г.

Управление Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по КБР
Подписано в печать 09.06.2017 г.

Выход в свет 30.06.2017 г.

Формат 60x90 1/2,
Бумага мелованная
Гарнитура литературная
журнальная рубленая
Печать офсетная
Усл. кр.-отг. 8.
Усл. печ. л. 2.
Уч.-изд. л. 2,7.

Тираж 1750 экз.

Заказ № 70

Индекс 73908

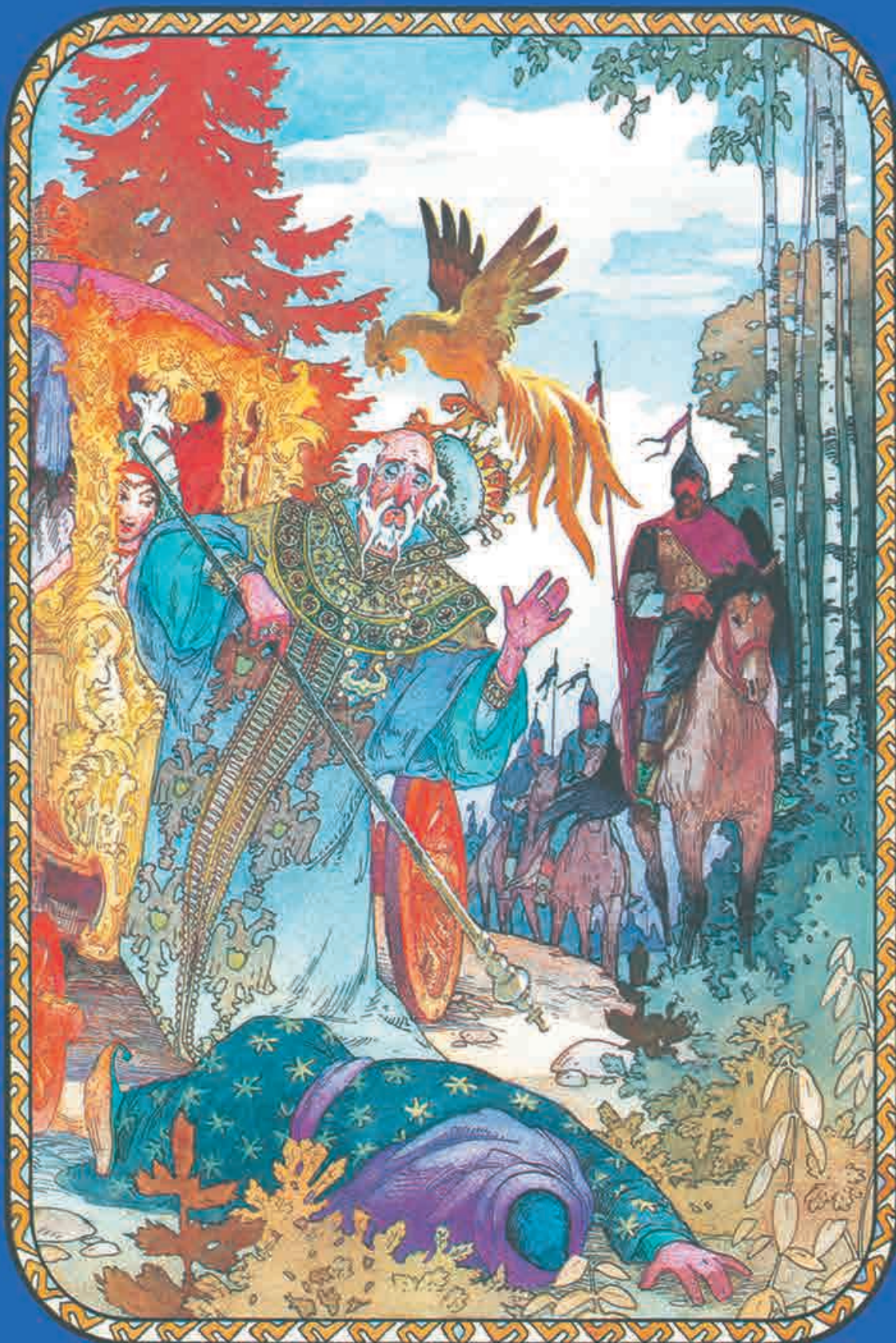
Стоимость одного номера по подписке через ФГУП «Почта России» – 11,64 руб.;
за 6 месяцев – 69,84 руб.

Адрес редакции: 360017,
г. Нальчик, пр. Ленина, 5.
Тел.: 42-37-27; 42-14-19.
zhurnal_nyr@mail.ru

Адрес издателя: 360017
г. Нальчик, пр. Ленина, 5.
ГКУ «КБР-Медиа».
Дом печати.

Отпечатано в типографии
ООО «Тетраграф»
360000, КБР, г. Нальчик,
пр. Ленина, 33

Отпечатано в полном соответствии с качеством предоставленного электронного оригинал-макета.

Багъалы окъуучула! Ана тилде сабий китапчыкъла бек аз чыгъадыла, билесиз. Алайын бир кесек жамар мурат бла, жылдан эки-юч кере болса да, быллай энчи затла да басмалай турсакъ, къалай къарарсыз? Оюмугъузну жазып да, телефон бла билдирирге да боллукъсуз.

«НЮР»